

1948–2023. 75 de ani de la imensa jertfă a Academiei Române

Acad. Păun Ion Oțiman

Președinte de onoare al Filialei Timișoara a Academiei Române

Academia Română, forul suprem al științei și culturii românești, „*persoană morală și independentă în lucrările sale de orice natură*”, după cum se menționează în legea din anul 1879¹, avea să primească, în vara anului 1948, cea mai grea lovitură din istoria sa de peste opt decenii: **decapitarea și epurarea sa masivă** – premise ale degradării intelectuale și instituționale, timp de patru decenii (1948–1989), până la limita dispariției și a **imensei sale jertfe umane și materiale**. Consecințele epurării masive și a decapitării Academiei Române din anul 1948, urmată de înlăturarea din viața academică (științifică și culturală), publică și politică a elitelor intelectuale ale României, au fost dramatice, fiind un caz fără precedent (cu excepția U.R.S.S.) în istoria postbelică a vieții intelectuale, în general, și a celei academice, în special, din țările est-europene, intrate în lagărul comunist.

Anul 1948 s-a aflat la un moment de grea cumpănă istorică: schimbarea dramatică de regim politic, trecerea de la democrația garantată de structurile statale și, în primul rând, de monarhia constituțională a României, la structurile comuniste care au eliminat absolut toate libertățile democratice (libertatea cuvântului, libertatea credinței, libera circulație a persoanelor etc.), consolidate în timp, confiscarea și desființarea proprietății private și, prin aceasta, libera inițiativă în economia de piață (care, practic, a dispărut și odată cu aceasta competiția și competitivitatea).

Anul 1948, cel despre care vorbim în continuare, precedat de instalarea guvernului comunist Petru Groza (1945) și izgonirea Regelui Mihai (1947), deschide cea mai grea și cea mai complexă perioadă a țării din întreaga istorie a României – „epoca” comunistă (1945–1989). Ocupația

sovietică, ideologizarea excesivă, destructurarea tuturor instituțiilor democratice, inclusiv a Academiei Române, și înlocuirea acestora prin organismele represive ale totalitarismului, distrugerea societății civile, degradarea libertăților academice, universitare, ale cuvântului și opiniilor, până la dispariția lor completă, au făcut să apară, în prima fază, confuzii ideologice grave și disprețul între generații, iar, mai apoi, apariția, cultivarea și susținerea, de către puterea comunistă, a delatorilor și uzurpatorilor (fenomen pe care, din păcate, îl întâlnim încă în societatea românească și chiar academică de azi).

După abdicarea forțată a Regelui Mihai, partidul comunist se instalează pentru o lungă, neagră și deosebit de grea, cea mai grea, după cum afirmam anterior, perioadă din istoria țării, și care a început cu o violență fără precedent, eliminarea din societatea românească a celor mai valoroase elite ale sale: intelectualitatea academică, burghezia națională, făuritoarea industriei autohtone interbelice, și țărănimea de frunte (catalogată de ideologia comunistă drept elemente chiaburești reacționare) a satului, păstrătoarea tradițiilor românești. Iar eliminarea din societate nu a fost suficientă, ci privarea de libertate a liderilor politici, elitelor intelectualității academice și a fruntașilor satelor, prin încarcerarea la Sighet, Aiud, Pitești, Jilava sau la Canal, unde mulți dintre aceștia au închis ochii, a reprezentat „răsplata” statului comunist pentru ceea ce au clădit, au edificat, au gândit, au creat acești oameni de seamă ai națiunii în România.

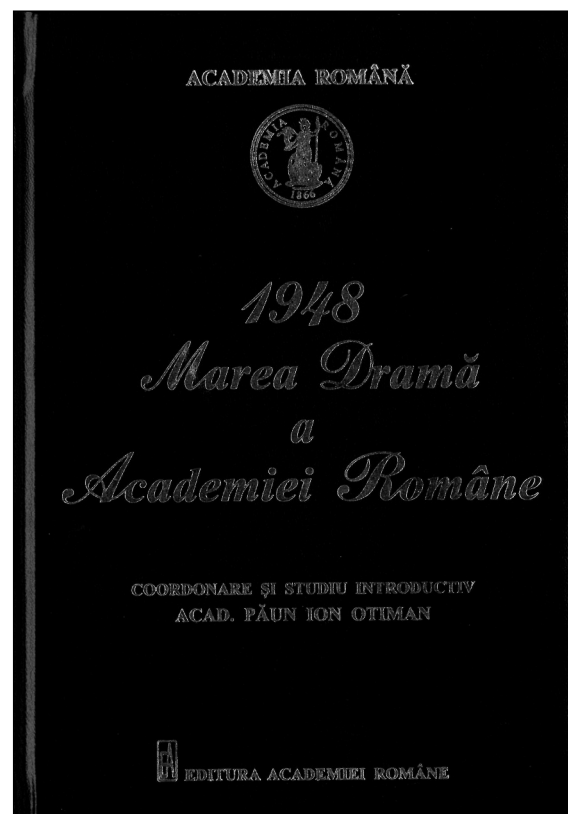
Redăm, în continuare, un fragment dintr-o analiză excelentă a evoluției Academiei Române, timp de 20 de ani, de la Marea Unire până la fatidicul an 1948 și a involuției devastatoare a Academiei Republicii Populare (Socialiste) Române

până la momentul anului 1989, textul aparținând acad. Dan Berindei în *Istoria Academiei Române (1866–2006)*: „Academia Română a străbătut aproape trei decenii din existența ei între 1919 și vara anului 1948. În 1919, a trăit marea împlinire a națiunii ca unul dintre exponenții luptei pentru unitate națională, bucurându-se, totodată, de respectul și simpatia mediului academic internațional. A depășit complicata situație materială cu care s-a confruntat, păstrându-și neconținut poziția de frunte și respectul concetățenilor și al factorilor de conducere ai țării în noile ei hotare.

Tocmai când împlinirea spirituală pe care o trăise din 1919 începea a-și avea corespondența pe planul înzestrării ei materiale, a intrat în era dictaturilor. Sub cea a regelui Carol al II-lea a beneficiat de sprijinul monarhului și al regimului său. În bună măsură, situația a continuat, după tragica sfârșiere a hotarelor din 1940, sub noua domnie a regelui Mihai și sub dictatura lui Ion Antonescu. Anul 1944 a adus însă răsturnări hotărâtoare. Hotarele țării sfâșiate au fost și ele încălcate de Armata Roșie. La 23 august a urmat cotitura decisivă, punându-se capăt dictaturii antonesciene.

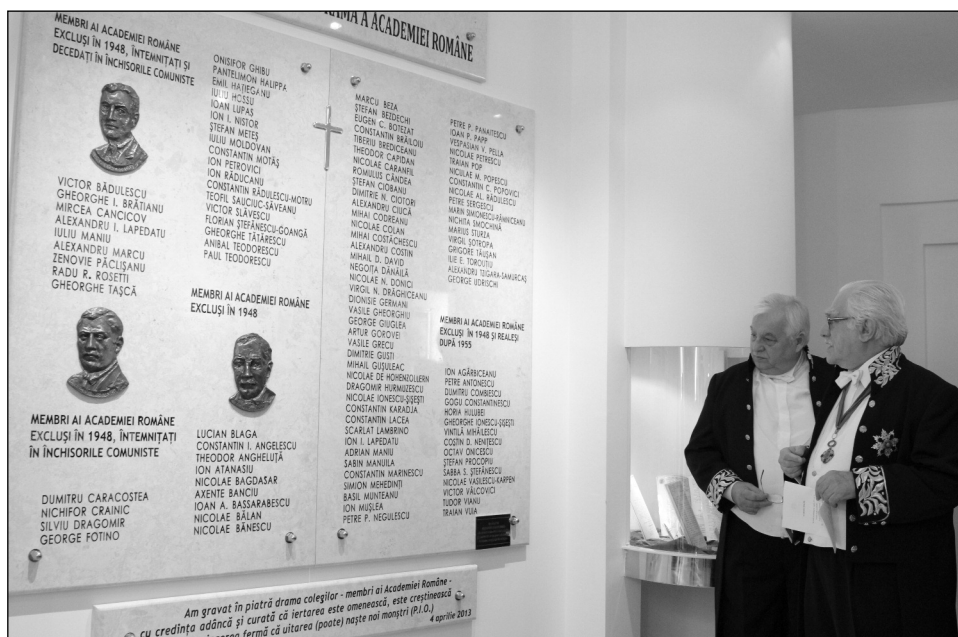
Dar nici pacea n-a venit și nici ființa țării construite după împlinirea din 1918 n-a fost respectată. Sub aparențele restituirii democrației, dar în fapt sub o dură ocupație și fără sprijinul de toți așteptat dinspre Occident, societatea românească a trăit în acei ani un proces de treptată dezagregare. Academia Română s-a găsit și ea sub semnul vremurilor aspre. Adusă pe plan material într-o situație catastrofală, minată și din interior, ea a trăit, în prima jumătate a anului 1948, momente apăsătoare. Prizonieră a noii puteri, era împinsă spre o altă lume, ca și România. Anii de împlinire și de libertate pe care-i trăise, strângând sub cupola ei, în țara întreagă liberă, cărturarii națiunii, se încheiaseră”².

Prin Decretul Prezidial nr. 76 din 8 iunie 1948, întărit apoi de Statutul de organizare și funcționare din 12 august al aceluiași an, Academia devenea instituție de stat, subordonată direct Consiliului de Miniștri, sub numele de Academia Republicii Populare Române. Măsura, în sine, nu a constituit o surpriză pentru membrii înaltului for. Spectrul unor schimbări profunde apăruse odată cu actul din 6 martie 1945, prin instalarea

guvernului comunist Petru Groza și, mai apoi, prin izgonirea Majestății Sale Regele Mihai (care, la acea dată, conform Statutului Academiei Române, era președintele de onoare și protectorul instituției academice) și transformarea României, prin lovitură de stat, din Regat constituțional în Republică Populară, la 30 decembrie 1947.

După evenimentele dramatice de la sfârșitul anului 1947, președintele Academiei Române, Andrei Rădulescu, chiar în prima ședință publică a anului 1948, și-a exprimat nădejdea că „noua guvernare va căuta să asigure liniștea, ordinea întemeiată pe respectul dreptului, năzuind spre cât mai multă dreptate și va avea ca țință supremă să continue dezvoltarea și propășirea poporului în toate domeniile, precum și ridicarea și înălțarea statului”. Totodată, spera ca, și în noile condiții, „să se acorde o deosebită atenție culturii, unde se impune o activitate tot mai intensă și o prețuire mai dreaptă a celor ce muncesc pe acest țărâm”³. Cu aceeași ocazie, președintele Academiei anunță prezența a doi academicieni – dr. Constantin I. Parhon și Mihail Sadoveanu – în Prezidiul Marii Adunări Naționale, exprimându-și, totodată, „deplina convingere” că aceștia, știind „exact situația Academiei Române, îi vor da tot sprijinul pentru ca aceasta să-și poată continua misiunea

de cea mai înaltă instituție culturală, în care – sublinia Andrei Rădulescu – noi suntem trecători, dar ea rămâne totdeauna a neamului”⁴.

Din păcate, speranțele lui Andrei Rădulescu, ca de altfel și al celorlalți membri ai Academiei Române, au fost repede spulberate de evenimentele care au avut loc în țară și care nu au ocolit nici Academia Română. La 19 mai 1948, de pildă, președintele supremului for își informează colegii despre vizita întreprinsă, cu o zi mai înainte, de un procuror al Tribunalului Ilfov, venit „să revizuiască activitatea materială a Academiei în conformitate cu prevederile Legii persoanelor juridice din 1940”⁵. Cu toate explicațiile date, „că Academia Română nu cade sub incidența acelei legi și că instituțiunea noastră este independentă prin legea ei organică din 1879”, totuși conducerea Academiei urma – fapt fără precedent – să depună „un memoriu în sensul acelor explicări atât la Ministerul de Justiție, cât și la Parchet”⁶.

Discuțiile cele mai aprinse au avut însă loc în jurul modificărilor Statutului sau, după cum se exprima Andrei Rădulescu, a nevoii Academiei Române „de a-și adapta statutele sale cerințelor noi ale stadiului nostru de evoluție”⁷. Dintr-o idee binevenită, astfel încât Academia să acorde locul ce se cuvenea noilor domenii ale științei, s-a ajuns la susținerea, îndeosebi de către membrii Secțiunii Științifice, a elaborării unei noi legi. „Prin vechea lege – remarca, la 27 mai 1948, Constantin Rădulescu-Motru – Academia Română era definită ca

institut național, ceea ce socotim că este o definiție vagă și că se poate mai bine defini ca o instituție de stat”, ceea ce, preciza el, „Secțiunea Științifică cere prin propunerea ei”. „Prin aceeași propunere – arăta el în continuare – Secțiunea Științifică preconizează și adăugirea de institute de cercetări pe lângă Academie, cerință care n-ar schimba prea mult caracterul actualei Academii, care, precum se știe, a făcut un real progres prin înființarea și funcționarea Consiliului Național de Cercetări Științifice”⁸.

Problema cea mai importantă care s-a pus în acel moment se referea la autonomia Academiei Române. Dacă în privința celei spirituale nu se întrevedeau deocamdată niciun fel de dificultăți, nu același lucru se putea spune despre cea materială. „E de dorit să știm – se întreba C. Rădulescu-Motru – dacă statul aduce aportul său material, va veni și cu control și până la ce limită? Asemenea, în ce raport va fi averea Academiei față de aportul material al statului. Este deci de precizat dacă între noua Academie și stat va fi o colaborare, dacă statul va avea sau nu mână liberă asupra averii sale. Dacă noua Academie va putea avea sau nu un buget independent și dacă ne vom putea păstra sau nu localul. În fine, este de discutat dacă relațiile cu statul s-ar mai face prin mijlocirea vreunui departament”⁹. Of, câte naivități constatăm, acum, după anii de „experiență comunistă” la marele savant C. Rădulescu-Motru!

Temerile lui C. Rădulescu-Motru erau pe deplin justificate pentru că proiectul întocmit de Secțiunea Științifică preciza clar „*modificarea structurală a Academiei și transformarea ei în instituție de stat sub toate aspectele*”. Aceasta însemna, după cum afirma președintele Secțiunii științifice, Nicolae Vasilescu-Karpen, trecerea institutelor de cercetare existente și înființarea altora noi sub autoritatea Academiei, ai cărei membri urmau să lucreze „*cu sprijin material îndestulător, atât pentru cercetările înșile, cât și pentru propria lor existență, în așa fel încât ei să aibă posibilitatea de a se consacra numai cercetării științifice*”¹⁰. Vehemența cu care membrii Secțiunii științifice și-au susținut proiectul răzbate și din cuvântul rostit de dr. Constantin I. Parhon. Combătând temerile vicepreședintelui Academiei, istoricul Nicolae Bănescu, care afirma răspicat că nu este vorba de „*o simplă modificare de statute, ci de o suprimare a vechii Academii și de înlocuirea ei cu alta nouă*”, în care tutela statului ar fi dus, „*cum dovedește experiența, la aservirea spiritului*”¹¹, dr. C.I. Parhon anunța, în finalul aceleiași ședințe din 27 mai 1948, chiar „*o ruptură în Academie, întrucât Secțiunea Științifică nu va renunța sub nici un motiv la proiectul propus*”¹².

Peste numai două zile, în ședința din 29 mai, Traian Săvulescu a fost și mai vehement, dezvăluind, de fapt, adevăratele planuri urmărite de noua putere. Încă de la început, el ținea să precizeze necesitatea „*impunerii integrării cât mai grabnic a Academiei Române în organizația de stat, ca o instituție de stat*”, îndemnând Academia Română „*să nu refuze colaborarea cu statul de azi, ce înțelege mai bine ca oricând menirea ei și care are nevoie de îndrumarea științifică pentru redresarea țării, vindecarea rănilor din trecut, îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor*”¹³. După o adevărată apologie, făcută noului stat „democrat” de-abia instaurat și al cărui reprezentant fusese ales, la 13 aprilie, al doilea vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Traian Săvulescu, arăta că „*Academia Română va trebui să consimtă să fie supusă controlului statului din punct de vedere al administrației și gestiunii pentru că statul îi garantează și patrimoniul propriu și îi asigură în același timp și mijloacele de funcționare*”¹⁴. O altă naivitate, exprimată de Tra-

ian Săvulescu sau, mai degrabă, o vădită inducere în eroare a membrilor Academiei Române, încrezători în viitorul președinte al Academiei Republicii Populare Române, se referea la soluția „*de a pune un temei și mai sigur la baza dezvoltării Academiei*”. După el, aceasta urma să devină „*o instituție atașată Președinției Consiliului de Miniștri, cu bugetul ei propriu, înscris în bugetul general al statului sau în bugetul Ministerului de Finanțe*”¹⁵. Noua Academie trebuia să aibă în subordine institute de cercetare, în care să lucreze membrii ei, dar și alți specialiști, încetând astfel să fie numai o instituție de consacrare, dar pe care Traian Săvulescu, care făcea parte din aceasta de 16 ani (fusesse ales membru corespondent în 1932, iar titular în 1936), o numea acum „*un club de gentlemen pensionari, cu nostalgia trecutului, ce-și dau rendez-vous-uri foarte apreciable la ședințele săptămânale*”¹⁶.

Punctul de vedere al Secțiunii științifice, exprimat în termeni atât de duri și de jignitori de Traian Săvulescu, a atras, cum era și firesc, numeroase reacții de împotrivire, mergându-se chiar până la demisia lui Alexandru Lapedatu din funcția de secretar general, înaintată la 7 iunie 1948, gest considerat de către dr. C.I. Parhon drept „*un act de fină psihologie*”. Se pare, inițiatorul hotărârii lui Lapedatu a fost chiar C.I. Parhon, care, după el, „*nu mai era însă omul timpurilor actuale în această Academie*”¹⁷. Peste numai o zi, și tot la recomandarea lui C.I. Parhon, dar în calitate sa de președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, a fost ales secretar general al Academiei Române chiar Traian Săvulescu, considerat „*cel mai potrivit în aceste momente pentru această sarcină*”, mai ales că lui i se datora și „proiectul de reformă” al Academiei Române¹⁸, creându-se astfel condițiile instalării „noi” echipe preconizate, al cărui obiectiv era „reformarea” Academiei Române.

Iată cum apreciază acad. Dan Berindei, în lucrarea citată anterior, „echipa reformatoare” a Academiei Române, precum și modul cum a debutat „noua Academie”: „*În următoarea jumătate de veac, în noua formă care i se va da, Academia avea să treacă inițial printr-o etapă distrugătoare, căreia aveau să-i cadă victime o bună parte a membrilor ei, ea reușind însă să-și păstreze, în ciuda limitărilor și apăsării politice,*

funcțiile academice. A urmat apoi o etapă de ascensiune, coincizând cu dezlipirea de stalinism și dogmatism, în care Academia s-a afirmat puternic în țară, dar și peste hotare în Est, dar mai ales în Vest; apoi, de la sfârșitul anilor '60, a urmat cea mai grea etapă a ființării înaltului for, condamnat în anii '80 la dispariție fizică!

La 8 iunie 1948, sesiunea generală a Academiei s-a încheiat fără ca membrii ei – sau cel puțin parte dintre ei – să realizeze cât de iminentă era răsturnarea vechii stări de lucruri. În ziua următoare, un decret prezidențial – semnat de Constantin I. Parhon, de Marin Florea Ionescu și de ministrul Justiției, Avram Bunaciu – hotărâ transformarea celui «mai înalt for științific și cultural» în Academie a Republicii Populare Române și, totodată, în «instituție de Stat». Academiei i se trasa obligația de a-și «desfășura activitatea potrivit cu nevoile de întărire și dezvoltare a Republicii Populare Române». Ea urma să promoveze știința și cultura «în toate domeniile» și acest lucru urma să-l realizeze «în vederea ridicării nivelului material și cultural al poporului». Membrii Academiei urmau să fie selectați și în viitor recrutați în baza valorii lor «etice și democratice». Academia de Medicină și Academia de Științe erau integrate Academiei, membrii lor fiind supuși criteriilor de selecție mai înainte amintite. Bunurile mobile și imobile ale celor trei Academii urmau să fie integrate «în patrimoniul Academiei R.P.R.».

Academia Română era luată în stăpânire de noul regim instaurat la 30 decembrie 1947. Independența ei, respectată timp mai bine de opt decenii, rămânea o amintire. Era integrată printre instituțiile de Stat și decretul nu ținea seama de hotărârile ultimei sesiuni generale a Academiei. Comisia de elaborare a Statutului, hotărâtă de membrii Academiei în ședința din 29 mai 1948, era revizuită și completată. Cinci membri ai ei erau menținuți, dar doi erau înlăturați, respectiv Dimitrie Gusti și Ion I. Nistor, cel de-al doilea un critic energic al tentativelor de răsturnare a rânduielilor academice. Comisiei i se alăturau alți nouă membri, dintre care doi nu erau membri ai Academiei. Celor 14 membri li se mai adăugau trei supleanți, care niciunul nu era membru al înaltului for. Printre cei 14 figurau și doi membri corespondenți și un membru de

onoare. Dintre cei 14 membri, doar patru aparțineau științelor umane, lor adăugându-li-se doi supleanți. Precumpănirea vechii Secții Științifice era evidentă. Potrivit decretului, Statutul urma să fie înaintat de Comisie Guvernului, în termen de 45 de zile, «spre aprobare».

Reprezentând Prezidiul Republicii Populare Române, dar, totodată, și membru activ al Academiei Române din 1939, Constantin I. Parhon – devenit președinte de onoare – apare pe primul plan al schimbării, secondat de Traian Săvulescu, care, de la 13 aprilie 1948, era cel de-al doilea vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (cel dintâi fiind Gheorghiu-Dej!); alături, ei îl aveau pe Mihail Sadoveanu, membru al Prezidiului Republicii. Acești trei membri activi s-au găsit în fruntea echipei care a operat transformarea, realizată la comanda și potrivit directivelor Partidului Muncitoresc Român și nu ca un rezultat al sesiunii extraordinare anunțată de Nicolae Bănescu la sfârșitul lunii mai 1948!...

În luna octombrie 1948 a avut loc cea dintâi sesiune generală a Academiei Republicii Populare Române. Lucrările au fost deschise de Constantin I. Parhon, ca președinte de onoare, dar și ca președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale. El a vorbit de vechea Academie aflată «în serviciul regimurilor reacționare burghezo-moșierești» și de noua Academie «înființată de guvernul democrat român, care și-a însușit inițiativa Partidului Muncitoresc Român», eliminând astfel orice îndoială referitoare la procesul de transformare care avusese loc! Evident, nu uitase să aducă elogiile sale Uniunii Sovietice și generalisimului Stalin!

Primul ministru dr. Petru Groza a vorbit scurt, evidențiind că Academia devenise o «instituție de Stat» și că «academicienii» erau «strâns legați de preocupările Guvernului», care avea «nevoie de luminile celui mai înalt for științific al țării». Mai lung cuvântase Gheorghe Gheorghiu-Dej, în dubla sa calitate de secretar general al P.M.R. și de prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Între altele, el ceruse o «strânsă legătură cu rezolvarea justă a problemelor pe care le ridică viața practică», își exprimase convingerea că «izvoarele culturii marxist-leniniste» și «farul luminos» al culturii «țării celei mai înaintate», evident Uniunea Sovietică, aveau să ajute pe

oamenii de știință români pe noul lor drum și le ceruse să nu se izoleze «în turnul de fildeș».

Urmase un lung raport al lui Traian Săvulescu, președintele înaltului for, în care el evocase sprijinul Uniunii Sovietice și al lui Iosif Visarionovici Stalin, ca și mutațiile care avuseseră loc în România, începând cu reforma agrară din 1945, reforma monetară și naționalizarea și insistase asupra rolului științei și culturii «în ridicarea forțelor active ale țării». El făcuse un scurt istoric al «fostei» Academii Române, recunoscând unele realizări, dar mai ales criticând-o, pentru că plutise «în azurul științei pure» și, totodată, ironizând lupta ei pentru autonomie, între altele, deoarece astfel «a făcut cu puțință» pătrunderea în Academie «a unor oameni direct vinovați de dezastrul țării, oameni care au pactizat cu dușmanii țării». Săvulescu a criticat și «libertatea academică», care, după opinia sa, «era de fapt un libertinaj», susținând că Academia se izolase «treptat de societate». A recunoscut totuși meritele unor foști colegi ai săi, enumerând 13 nume de academicieni, calificați chiar ca «niște giganți». În continuare, a descris principiile de bază ale noii Academii, cerând ca membrii Academiei «să modeleze un nou tip de om de știință sau artist, mântuit de scepticismul occidental» și care «să lupte pentru construirea unei noi orânduiri sociale drepte»¹⁹.

Este incredibil cum a putut gândi și spune un academician, precum Traian Săvulescu, despre colegii săi că sunt responsabili de dezastrul țării, deoarece și el s-a format și „educat” în același spirit și aceeași epocă cu cei pe care i-a repudiat pentru că au susținut libertatea academică, independența Academiei și, mai presus de toate, că au contribuit, cu întreaga lor știință și putere, la construirea României moderne. Cred că nu este prea aspră aprecierea conform căreia și înalta instituție, în condițiile începutului instalării puterii comuniste, a generat cozi de topor care au susținut, au favorizat și au condus nemijlocit marea dramă a Academiei Române, începută în anul 1948 și „desăvârșită” în anii negri ce vor urma până în 1989.

Dezbaterile care au avut loc în prima jumătate a anului 1948, atmosfera tot mai apăsătoare ce a cuprins din ce în ce mai mult Academia, dispariția de la activitățile acesteia a unor membri marcanti,

anchetați și ulterior întemnițați, a fost preludiul a ceea ce avea să se întâmple la 9 iunie: oficializarea Academiei Republicii Populare Române, instituție de stat, subordonată direct Președinției Consiliului de Miniștri, căreia trebuia să-i prezinte „*periodic dări de seamă asupra activității sale*”²⁰.

Dacă proiectul anterior de reorganizare a Academiei a prevăzut sporirea numărului secțiilor și, implicit, a membrilor lor, odată cu transformarea Academiei Române în Academia R.P.R., acest lucru a devenit realitate, dar nu în forma dorită anterior de academicieni. Și în acest caz, amestecul brutal al organelor de partid și de stat a fost deosebit de dur. În art. 3 al decretului din 9 iunie se specifica în mod expres: „*Nu pot fi membri ai Academiei R.P.R. persoane care, prin activitatea lor, s-au pus în slujba fascismului și reacțiunii, dăunând prin aceasta interesele țării și ale poporului*”²¹. Și cum a fi fost în funcții de ale partidelor istorice ori ca membri în diverse cabinete ori funcții guvernamentale însemna, în opinia noilor organe de partid și de stat, poziții reacționare, iar lupta dusă de multe personalități pentru realizarea unității naționale era privită ca pusă „în slujba fascismului”, la 12 august 1948, prin decretul prezidențial nr. 1454 s-au numit ca membri ai Academiei R.P.R. 55 de foști membri ai Academiei Române (mai puțin de o treime din membrii de la începutul anului 1948), cei mai mulți din vechea Secțiune Științifică, acum împărțită în cinci secții de sine stătătoare²², cărora li s-au adăugat alți 11 membri noi.

În Academia R.P.R., conform Decretului prezidial amintit, nu s-au mai regăsit 113 membri ai Academiei Române (26 titulari, 58 corespondenți și 29 de onoare), fiind epurați din secțiile Academiei Române.

Măsura îndepărtării lor a fost intuită încă din 5 iunie 1948. La sfârșitul ședinței festive de înmânare a premiilor anuale, președintele Andrei Rădulescu, ținea să-și anunțe colegii despre faptul că unii dintre ei „*au proces în curs sau pot fi chemați în judecată și să sufere condamnări infamante, condamnări care azi nu sunt definitive, dar care pot deveni definitive după trecerea sesiunii generale. Potrivit principiului adoptat de instituțiunea noastră* – continua Andrei Rădulescu – *membrii ale căror condamnări infamante*

sunt definitive trebuie să fie radiați din lista membrilor Academiei”²³. În aceeași categorie au intrat și cei cărora urmau să li se retragă cetățenia română în urma rămânerii lor definitive peste hotare. Pe timpul apropiatei vacanțe academice, conducerea instituției era autorizată „să radieze din lista membrilor ei de orice categorie pe acei ce vor fi condamnați cu pedeapsă pentru fapte infamante sau li se va fi retras cetățenia română”, radiere ce urma a fi „supusă plenului la cea mai apropiată sesiune generală a Academiei”²⁴, ceea ce nu s-a mai întâmplat. În cuvântul său, Andrei Rădulescu făcea indirect aluzie la academicianul istoric Gheorghe I. Brătianu, care, încă din septembrie 1947, avea domiciliu forțat, fiind periodic anchetat, dar și la academicianul filosof Lucian Blaga, îndepărtat din Universitatea din Cluj (unde în 1939 s-a creat special pentru el Catedra de filosofia valorilor), precum și la cei care nu au mai revenit în țară: Vespasian V. Pella, Constantin Brăiloiu, Nicolae Gh. Caranfil, Petre Sergescu, Nicolae N. Donici, principele Nicolae de Hohenzollern.

În perioada următoare, reprezentanți de frunte, vârfurile culturii și științei românești, ai Bisericii și armatei – membri ai Academiei Române – au fost anchetați, marginalizați, lăsați fără mijloace de subzistență sau încarcerați la Sighet, Aiud, Văcărești, Jilava, mulți găsindu-și aici sfârșitul: istoricii Gheorghe I. Brătianu, Alexandru I. Lapedatu și Radu R. Rosetti, italianistul Alexandru Marcu, economistul Victor Bădulescu, teologul istoric Zenovie Pâclișanu, economiștii Gheorghe Tașcă și Mircea C. Cancicov, omul politic Iuliu Maniu.

Privită strict statistic, situația celor 113 de membri îndepărtați (mai bine de două treimi din numărul total de membri ai Academiei Române de la începutul anului 1948) din supremul for de știință și de cultură al țării se prezintă astfel: 26 membri titulari, dintre care opt din Secțiunea Literară, 14 din cea Istorică și patru din cea Științifică; 58 membri corespondenți (20 din Secțiunea Literară, 19 din cea Istorică și 19 din cea Științifică) și 29 membri de onoare. Între aceștia se aflau nume importante ale culturii și științei românești: filosoful și scriitorul Lucian Blaga, scriitorii Ioan A. Bassarabescu, Mihai Codreanu și Adrian Maniu, istoricii Gheorghe I.

Brătianu, Nicolae Bănescu, Ștefan Ciobanu, Silviu Dragomir, Scarlat Lambrino, Alexandru I. Lapedatu, Ioan Lupaș, Constantin Marinescu, Ștefan Meteș, Ion I. Nistor, Petre P. Panaitescu, Zenovie Pâclișanu, Radu R. Rosetti, Teofil Săuciu-Săveanu, Alexandru Tzigara-Samurcaș, filozofii Nicolae Bagdasar, Petre P. Negulescu, Ion Petrovici, Constantin Rădulescu-Motru și Grigore Tăușanu, geografii Simion Mehedinți, Mihai David, Vintilă Mihăilescu și Nicolae Al. Rădulescu; agronomul Gheorghe Ionescu-Sișești; economiștii Victor Bădulescu, Mircea Cancicov, Ion I. Lapedatu, Ion Răducanu, Victor Slăvescu, Gheorghe Tașcă, juriștii Alexandru Costin, George Fotino, Emil Hațieganu, Gheorghe G. Mironescu, Ioan I. Papp, Traian Pop, Nichita Smochină, Anibal Teodorescu; sociologii Dimitrie Gusti și Nicolae Petrescu; folcloriștii, etnografii și compozitorii Constantin Brăiloiu, Tiberiu Brediceanu, Arthur Gorovei, Ion Mușlea; psihologul Florian Ștefănescu-Goangă; demograful Sabin Manuila; matematicienii și astronomii Theodor Angheluță, Nicolae N. Donici, Octav Onicescu, Constantin C. Popovici, Petre Sergescu; fizicienii Horia Hulubei și Ștefan Procopiu; inginerii și inventatorii Gogu Constantinescu, Nicolae Vasilescu-Karpen și Traian Vuia; medicii Constantin I. Angelescu, Nicolae Ionescu-Sișești, Iuliu Moldovan, Marius Sturza, George Udrischi; chimiștii Negoită Dănăilă și Costin D. Nenițescu; arhitectul Petre Antonescu, oamenii politici Iuliu Maniu, Gheorghe Tătărescu, mitropoliții ortodocși Nicolae Bălan și Nicolae Colan, episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, generalul Paul Teodorescu ș.a.

Imensa jertfă a Academiei Române, pentru „împlinirea idealurilor comuniste”, statistic vorbind, se prezintă după cum urmează:

– **îndepărtarea din Academie a 113 membri, dintre care 26 academicieni, 58 membri corespondenți și 29 membri de onoare;**

– **condamnarea și întemnițarea, pentru delictul de a-și fi servit și iubit țara, a 31 de membri ai Academiei, pe o durată de peste 120 de ani de temniță, dintre aceștia nouă murind în închisoare;**

– **îndepărtarea a 15 membri, dintre care patru titulari, zece corespondenți și unul de onoare, unii dintre ei fiind realeși începând cu 1955.**

După anul 1990, Academia Română și-a înscris la loc de cinste repunerea în drepturi a tuturor 97 dintre membrii îndepărtați din forul academic în 1948, fapt hotărât de adunările generale din 3 iulie 1990 și la 11 mai 1994.

În anul 1948, Academia avea însă să cunoască și alte mari nedreptăți. Este vorba despre **pierderea autonomiei**, prin impunerea, din afară, a organizării sale interne. Decretele de numire a membrilor titulari (în 1948 împărțiți în două categorii, inexistente până atunci: titulari activi și titulari onorifici²⁵, ca urmare a unei traduceri nefericite din literatura sovietică), ca și a Prezidiului Academiei R.P.R., precum și Statutul de organizare și funcționare al noii academii purtau semnăturile președinților Consiliului de Miniștri și ai Marii Adunări Naționale, dar și ale ministrului de Justiție. Subordonarea față de Președinția Consiliului de Miniștri este totală. Așa după cum se prevedea în Statut (art. 38), conducerea Academiei R.P.R. „*informează periodic Președinția Consiliului de Miniștri despre mersul activității*”, iar „*la sfârșitul fiecărei sesiuni generale ordinare*” avea obligația de a-i prezenta „*un raport asupra lucrărilor executate în cursul perioadei expirate, planul de lucru pentru viitor etc.*”²⁶.

Seria injustițiilor la care a fost supusă instituția academică a culminat cu **pierderea tuturor bunurilor mobile și imobile** care i-au fost donate în perioada anterioară. La 2 noiembrie 1948, în „Monitorul Oficial” se publica Decizia Consiliului de Miniștri²⁷ referitoare la destinația proprietăților Academiei, care pune, de fapt, capăt unui mecenat ce a durat mai bine de opt decenii, încă înaintea înființării instituției academice de la București²⁸.

Cu toate asigurările date în perioada anterioară, Traian Săvulescu, unul dintre semnatarii decretului din noiembrie 1948, afirma, în iunie același an, că exceptarea Academiei de la exproprierea făcută în 1945 însemna că „*statul de astăzi s-a dovedit mai înțeleghător față de Academia Română decât acela din 1921, nu numai prin faptul că i-a lăsat avutul, dar și pentru faptul că i-a înlesnit să-și desfășoare nestingherit activitatea*”²⁹. Măsura luată în noiembrie nu a mai surprins pe nimeni, de vreme ce în decret, ca și în Statut, se menționa că Academia R.P.R. urma să nu mai aibă alte venituri decât cele ce

proveneau de la bugetul de stat. Mai mult, conform art. 50 din Statut, bugetul Academiei este „*încadrat ca anexă la bugetul Președinției Consiliului de Miniștri*”, Prezidiului Academiei revenindu-i doar sarcina de a-l executa întocmai³⁰. În aceste condiții, toate proprietățile (agricole, silvice, imobiliare, acțiuni și obligațiuni) au fost naționalizate. Academia nu numai că nu mai putea să se folosească de veniturile obținute din exploatarea lor, dar, ceea ce era mai grav, nu mai putea aplica prevederile înscrise în actele de donație ori în testamente.

Conform Deciziei Consiliului de Miniștri din 2 noiembrie 1948, noua putere a țării a lăsat Academiei numai clădirile din Calea Victoriei, unde își desfășura activitatea din 1898. Din cele 60 de imobile pe care le-a avut în acel moment în proprietate în București și în țară, Academia a mai rămas doar cu nouă, acestora adăugându-li-se „*construcțiunile existente cu parcul și plantațiunile înconjurătoare*” de la Măgurele, unde a funcționat, până atunci, Institutul de fete „Otteteleşanu”. Între clădirile din București lăsate în proprietatea Academiei se mai afla Muzeul de Artă Apuseană, donat în 1945 de ing. Dumitru Furnică-Minovici. În țară, Academia a păstrat „pentru casă de odihnă” vila din Sinaia, dăruită la 17 ianuarie 1948 de Elena Djuvara, soția filosofului și juristului Mircea Djuvara, dar care și aceasta a fost preluată de la Academia Română de către statul român. Toate celelalte imobile – în număr de 41 – au fost trecute, în cea mai mare parte, la Ministerul Afacerilor Interne. Între acestea se află cele donate în București de Elena Barozzi, Vlad Dănulescu, Maria-Marilina Marinescu, Constantin Manolescu-Romniceanu, Constantin M. Mironescu, Iuliu Movilă, Gheorghe Nedioglu, Iosefina C. Stoicescu, în Roșiori de Vede de Marin Vănciulescu, în Ploiești de Pericle N. Demetriade. Doar câteva imobile donate sau testate Academiei – sediul Fundației „Ioan I. Dalles” din București, Conacul „Bellu” din Urlați-Prahova și Casa lui Vasile Alecsandri din Mircești-Iași – au trecut în administrarea Ministerului Artelor și Informațiilor, școala și biserica din Călmățui-Galați, donația lui Tache P. Anastassiou la Ministerul Învățământului Public și la Ministerul Cultelor, iar Casa lui Gică Ștefănescu din Câmpulung-Argeș, la Confederația

Generală a Muncii „*pentru casă de odihnă a muncitorilor*”. La rândul lor, terenurile agricole și silvice, donate de-a lungul anilor Academiei Române, au trecut la ministerele Agriculturii și Silviculturii și Afacerilor Interne. Prin aceeași decizie din noiembrie 1948, Ministerul Finanțelor primea 755 776 de acțiuni și 236 967 375 de obligațiuni proprietate a Academiei Române.

Dramatismul acțiunilor întreprinse de autoritățile comuniste pentru naționalizarea patrimoniului Academiei Române, presiunile inimaginabile asupra magistraților cu privire la imensul rapt ce se pregătea în justiție pentru preluarea domeniului silvic Maican din Penteleu-Buzău (Ocolul Silvic Pentelu și conacul din Varlaam ale Academiei), în scopul susținerii intereselor politice și electorale ale candidatului comunist, Lucrețiu Pătrășcanu (ministrul Justiției în Guvernul comunist P. Groza) la fotoliul de parlamentar în colegiul Nehoiu la alegerile din anul 1946, pot fi înțelese de noi, cei de azi, numai citind zbuciumul extraordinar al academicianului Gheorghe Ionescu-Șișești, pe care l-am întâlnit în volumul al II-lea al *Jurnalului* său, grație bunăvoinței domnului academician Cristian Hera, vicepreședinte al Academiei Române (coordonatorul editării *Jurnalului*), căruia îi aducem, pe această cale, cele mai sincere mulțumiri. Scrierile acad. Șișești, care arată poziția sa din acea perioadă față de tendințele tot mai evidente pentru devalizarea Academiei de proprietățile sale, ne explică, cu claritate, de ce marele agronom patriot a fost demis din Academia Română în anul 1948.

Odată cu pierderea întregului patrimoniu mobil și imobil, Academia a încheiat unul dintre capitolele cele mai importante ale istoriei sale, deschis, cu atâta generozitate de donatori, încă înainte de înființare. Spre instituția academică, s-au îndreptat donații importante destinate întocmirii unor lucrări fundamentale ale culturii române, înființării de burse pentru tinerii studioși (bursele „Adamachi”, „M. Elias”, „C. Mironescu”, „Maria Antachi” etc.), premierii celor mai valoroase lucrări în toate domeniile culturii și științei (Marele Premiu „Năsturel”, premiile „V. Pârvan”, „C. Hamangiu”, „Alina Știrbei”, „Nicolae Titulescu”, „Petre Antonescu”, „C. Rădulescu-Codin”, „Anastasie Simu”, „Calistrat Grozovici” etc.), punerii bazelor unor așezăminte de învățământ și

de cultură etc. (școlile de la Moara Grecilor și Țigănești, donații ale lui Tache Petre Anastassiou și Ioan Costache Agarici, Institutul de fete de la Măgurele, donație a Elenei și Ion Otteteleșanu și a lui Ioan Kalinderu, Fundația „Ioan I. Dalles”, donație a Elenei Dalles, Spitalul „Familie Menahem H. Elias”, donație a lui Jacques M. Elias, Muzeul de Artă Veche Aplicată, donație a ing. Dumitru Furnică-Minovici, Muzeul de artă populară din Câmpulung-Argeș, donație a avocatului Gică Ștefănescu, conacul-muzeu de la Urlați-Prahova, donație a Alexandrinei și a lui George Bellu), căci, așa după cum avea să afirme, la 19 martie 1948, Ioan Lupaș, „*talantul principal al Academiei Române nu trebuie căutat însă în bunurile ei materiale, ci mai ales în cele de ordin spiritual, intelectual și cultural-artistic*”³¹. În cele peste opt decenii, Academia Română a fost un adevărat model de gospodărire a averilor primite, de apărare a acestora în vremuri vitrege, de respectare întocmai a prevederilor actelor de donație. Amintirea unei asemenea conduite exemplare nu putea fi însă ștearsă de niciun decret, Academia continuând și în anii grei care au urmat să administreze averea ei cea mai importantă, culturală, istorică și științifică, adăpostită între zidurile Bibliotecii. Documentele, manuscrisele, cărțile, periodicele, colecțiile numismatice și filatelice, stampele și hărțile etc., donate de-a lungul anilor, au fost păstrate și îmbogățite, căci Statutul din 1948 permitea Academiei R.P.R., conform art. 68, a „*primi donații care servesc direct membrii ei (documente, cărți, colecțiuni de valoare științifică, artistică etc.)*”³². În perioada ce a urmat anului 1948 însă și acest patrimoniu cultural și istoric inestimabil al Academiei a fost supus unor măsuri aspre. Astfel, s-a impus înființarea așa-numitului „**Fond special**”, **alcătuit din zeci de mii de volume de cărți și periodice din perioada interbelică, au fost transferate abuziv peste 30 000 de documente la Arhivele Statului, iar o mare parte a colecției numismatice la Muzeul Național de Istorie, documente reintrate, după enorme eforturi, în anul 2012 de la Arhivele Naționale la Biblioteca Academiei Române.**

Și toate acestea nu au fost suficiente pentru „reformarea” Academiei din anul 1948, pentru că **noua conducere comunistă a eliminat și sigla**

Academiei Române, efigia zeiței Minerva, simbolul înțelepciunii și înlocuită cu o „siglă” de sorginte comunistă.

Zeița înțelepciunii – Minerva – a fost aleasă, în unanimitate, ca siglă a Academiei Române, nu întâmplător, la propunerea lui George Barițiu, în anul 1867, capul ei sculptat tronând și astăzi în Aula Magna.

Degradarea Academiei Republicii Socialiste România a continuat în perioada 1948–1989, amplificându-se în ultimele două decenii, **culminând cu „primirea” lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu.** În această perioadă, dispar, rând pe rând, institutele de cercetare, din dispoziția directă a dictatorilor, nu se mai fac primiri de noi membri (cu unele excepții din clientela ideologică aservită puterii comuniste, ale căror fantome kaghebisto-comunistoido-ștefan-gheorghiste mai bântuie, din păcate, și azi atât Academia Română, cât și întreaga societate românească), iar personalul aparatului central s-a redus drastic. **Evenimentele din decembrie 1989 găsesc Academia cu 93 de membri (dintre care 34 membri titulari și 59 membri corespondenți), șapte funcționari și niciun institut de cercetare în subordine.**

Aceasta este „marea reformă instituțională și morală” a Academiei Române făcută de statul comunist în perioada 1948–1989!

Să sperăm că vocile care se aud în prezent, deși rare, dar de aceeași formație, factură și „înțelegere” a rostului și rolului științei și culturii în societatea românească, ca și a Elenei Ceaușescu, care se „pronunță” (uneori deosebit de vocal) cu privire la restructurarea cercetării științifice actuale din Academia Română, vor rămâne fără ecou.

„Reformarea” Academiei din vara anului 1948, care a atras după sine pierderea autono-

miei, a celor mai de seamă membri ai ei, ca și a patrimoniului mobil și imobil, a reprezentat, așadar, cea mai neagră pagină din istoria forumului suprem de cultură și de știință al țării. Vindecarea rănilor provocate de actul din 1948, adâncite, accentuate și cronicizate de-a lungul a mai bine de patru decenii, se dovedește, acum, după aproape un sfert de veac, a fi de durată, solicitând eforturi imense, atât în domeniul mentalităților, a moralei, cât și în plan material și financiar.

Dacă repunerea în drepturi a membrilor excluși a venit numai după patru decenii, după dispariția tuturor, fiind făcută imediat după reorganizarea Academiei Române în 1990, în ceea ce privește recuperarea averii deținute până în toamna anului 1948 procesul este lung și deosebit de anevoios, determinat îndeosebi de legislația adoptată de statul postcomunist, complicată și voit deformată, direcționată spre clientela politică și avocătească, profitoare a statului post sau neocomunist (după 1989), dar și de distrugerile, adesea irecuperabile, suferite de unele imobile-monumente istorice și de arhitectură, așa cum este cazul, spre exemplu, Conacului Văcăreștilor din jud. Dâmbovița. Academia Română se simte, însă, datorare să depună toate eforturile pentru a recupera ceea ce a primit de-a lungul anilor, ca un gest de pios omagiu adus generoșilor ei donatori, care, așa după cum sublinia Alexandru Lapedatu, „*vor rămâne legați de-a pururea de instituțiunea noastră și de misiunea ei culturală, pe care au înțeles să o susțină și să o promoveze prin agoniseala lor, de la cele mai mari până la cele mai mici averi pe care le-au lăsat cu aceeași desăvârșită încredere în făclia de lumină pe care Academia Română are menirea de a o purta de-a lungul veacurilor în viața națiunii române*”³³.

În cazul în care statul post(neo)comunist actual ar fi dat dovadă de o minimă voință politică și o cât de mică atenție față de Academia Română, ar fi trebuit ca încă în Decretul-lege din ianuarie 1990 să se înscrie pentru refacerea patrimoniului funciar, imobiliar, cultural și financiar un singur articol, cu câteva aliniate, astfel:

Art. 1. Se abrogă Decizia Consiliului de Miniștri din 2 noiembrie 1948, proprietățile revenind Academiei Române, după cum urmează:

al. 1. – activele existente la 1 ianuarie 1990 se restituie Academiei Române în natură;

al. 2. – activele dispărute în perioada 1948–1989 se restituie valoric;

al. 3. – titlurile și valorile imobiliare, rentele și obligațiunile se restituie Academiei Române la valoarea actualizată la data publicată în „Monitorul Oficial al României”;

al. 4. – obiectele de artă, documentele, înscriseurile, manuscrisele, cărțile rare, colecția numismatică se restituie Academiei Române.

Dar tragedia Academiei Române, din păcate, nu se rezumă numai la epurarea masivă și decapitarea acesteia, întemnițarea celor mai elevate spirite ale României, pierderea autonomiei și transformarea ei într-o instituție de stat „de rând” (și încolonată la rând cu toate instituțiile statului comunist), confiscarea și naționalizarea tuturor bunurilor sale mobile și imobile, preluarea și privarea instituției academice de institutele sale de cercetare. Academia Română, devenită în 1948 Academia Republicii Populare Române, mai apoi Academia Republicii Socialiste România, și membrii săi au suferit o profundă și puternică degradare. Menționez faptul că aprecierea cea mai exactă a acestui dezastru, care ținea schimbarea mentalităților învechite din lumea academică, ne-a făcut-o academicianul istoric Alexandru Zub în comunicarea *Anul istoriografic 1948 sub impact stalinist*: „Reconsiderarea, cuvânt ce avea să facă o lungă și sinuoasă carieră, începe deja cu un moment simbolic, 10 Mai fiind înlocuit cu 9 Mai, ca zi a Independenței și sărbătoare națională. Se recomandă un mare efort de «epurare a lucrărilor din trecut», având ca suport manualul scos sub redacția lui M. Roller și ajuns deja la a patra ediție. Textul în cauză circula de asemenea în limba maghiară și germană, iar o versiune în rusă era în pregătire. Trebuia pus

accentul acum pe «reeducarea cadrelor vechi», pe «introducerea unui spirit științific», adică a materialismului istoric. Definiția dată de Stalin era pusă cu solemnitate la îndemâna oricui, subliniindu-se ideea de lege în dezvoltarea societății. Metoda ipotetică trebuia să fie abolită, ca și individualismul în cercetare. Apelul mai riguros la surse și la disciplinele ajutătoare apărea ca o exigență de program. Vechile periodizări, socotite ca arbitrar (Laurian, Tocilescu, Xenopol, Iorga, Onciul, Ursu), nu mai puteau fi utile în noua etapă, nici metodele puse la lucru de istoriografia anterioară. Alte selecții tematice se impuneau, în lumina concepției de ansamblu asupra istoriei. Clasele sociale urmau a fi studiate sistematic, categoriile odinioară defavorizate sau disprețuite («golani cu tricolor» de la 1848, de pildă) se situau acum în fruntea preocupărilor. Lipsuri și slăbiciuni de tot felul apăreau în bilanțul întocmit de P. Constantinescu-Iași la 1 noiembrie 1948, bilanț menit să mobilizeze «frontal» istoricilor, să stabilească priorități și metode, să indice repere, să pună accente, inclusiv pentru evenimente abia consumate, a căror «lectură» aparținea desigur forului politic. Istoria trebuia rescrisă pentru a se arăta că 23 August, 6 Martie, participarea la războiul antihitlerist, reforma agrară, alegerile parlamentare, abolirea monarhiei nu erau decât «verigi ale unui aceluiași lanț, etape diferite ale aceluiași proces de făurire prin lupta poporului muncitor a unui regim de democrație populară în țara noastră». Pasajul citat era scos din raportul lui Gheorghiu-Dej la Congresul Partidului Muncitoresc Român din 21 februarie 1948 și constituia un model de schiță teologică, triumfalistă, a istoriei”³⁴. De asemenea, un alt om de cultură, de o curățenie sufletească fără seamăn, Nicolae Steinhardt, făcea o și mai exactă apreciere asupra mentalității lumii academice comuniste: „Dau într-o seară de Duminică de o pereche de intelectuali – vârstnici, eleganți, distinși, franțuziți – proaspăt întorși dintr-o lungă și interesantă călătorie în Occident. Au fost în Olanda la un congres de medicină (domnul e doctor, profesor, academician), apoi au vizitat Germania Federală, Anglia, Franța, Italia. Sunt îngroziți și indignați de câte au văzut în rândurile tineretului. După ce povestesc pe-ndelete scene erotice văzute în filme și urmărite pe viu, răsuflă

ușurați: la noi nu-i așa! A, nu! Când au trecut granița la înapoiere, le-a venit să coboare pentru a săruta pământul patriei vigilente cu tineretul. După câte au văzut acolo! Heureusement que nous avons le communisme (pentru că, după cuviință, esențele le rostesc în franțuzește ca niște autentici boieri ce se află). Că s-au împăcat cu bandiții de comuniști o știam, că primesc a-i reprezenta la congresele științifice din străinătate e lucru demult intrat în uz; dar să-i aud pe intelectualii și boierii aceștia declarând că avem, din fericire, comunismul, îmi provoacă totuși o tresărire”³⁵.

Acum, la „împlinirea” a 75 de ani de la momentul 1948, după revenirea, într-o anumită măsură, la starea de (oarecare) normalitate a societății românești și, implicit, a Academiei Române și întoarcerea treptată spre înaltele aspirații ale înaintașilor din perioada 1866–1948, noi, cei de astăzi, ne-am asumat obligația morală față de membrii Academiei care s-au jertfit pe altarul științei și culturii românești, față de cei care au suferit sau au dispărut în închisorile comuniste, să le încredințăm numele pe o placă comemorativă, marcând, astfel, imensa dramă a Academiei Române din anul 1948. Este un gest de recunoștință maximă însă cu efort material minim, pe care Academia și l-a permis (sau, poate, dorit), dar care semnifică, în primul rând, simbolic, după peste trei decenii din Decembrie 1989, desprinderea Academiei Române și a membrilor săi actuali de întunecata perioadă comunistă.

Note

¹ „Analele Academiei Române”, tom I, p. 2.

² Acad. Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866–2006). 140 de ani de existență*, Editura Academiei Române, București, 2006, p. 308–309.

³ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 140–141.

⁴ *Ibidem*, p. 271.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ În ședința din 19 ianuarie 1945 s-a aprobat înființarea Consiliului Național de Cercetări Științifice, destinat a con-

tribui „la progresul științelor teoretice și aplicate, prin coordonarea instituțiilor existente ce se ocupă cu problemele științei în general, inclusiv cu cercetarea poporului român, precum și a persoanelor ce lucrează și creează în domeniul științific”. Conform Regulamentului votat la 15 martie, Consiliul urma să se compună din 27 membri titulari ai Academiei Române, trei profesori ai Universității din București, câte doi ai Universității din Iași și ai Politehnicii din București, câte unul al Politehnicilor din Iași și Timișoara și din secretarul general al Academiei de Medicină. Cel dintâi birou al Consiliului a fost alcătuit din: Dimitrie Gusti, președinte, Dimitrie Pompeiu și Nicolae Vasilescu-Karpen, vicepreședinți, Traian Săvulescu, secretar general, Ion Atanasiu, secretar.

⁸ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 343.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 346.

¹² *Ibidem*, p. 358–359.

¹³ *Ibidem*, p. 360.

¹⁴ *Ibidem*, p. 361.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 433.

¹⁷ „Analele Academiei Republicii Populare Române”, 1948–1949, p. 47.

¹⁸ *Ibidem*, p. 5.

¹⁹ Acad. Dan Berindei, *op. cit.*, p. 310–311, 320–321.

²⁰ Conform Statutului de organizare și funcționare al Academiei R.P.R., cei 66 de membri titulari au fost împărțiți în șase secții: Secția de științe matematice, fizice și chimice; Secția de științe geologice, geografice și biologice; Secția de științe tehnice și agricole; Secția de științe medicale; Secția de științe istorice, filosofice și economico-juridice; Secția de știința limbii, literatură și arte.

²¹ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 423.

²² *Ibidem*.

²³ Pe lângă cei 113 membri îndepărtați în 1948, au mai fost puși în drepturi și cei zece membri excluși din Academie în anii următori, ca urmare a stabilirii lor în străinătate: inginerii George Bărnănescu, Corneliu I. Penescu, Vasile-Mihai Popov și Nicolae Tipei, matematicianul Constantin Corduneanu, fizicienii Erwin Friedländer și Mihai Gavrila, biochimistul Simion Oeriu, medicul Valerian C. Popescu și biologul Ludovic Rudescu.

²⁴ Numai în 1955 s-a revenit la cele trei categorii tradiționale de membri: titulari, corespondenți și de onoare, foștii membri titulari onorifici devenind membri titulari.

²⁵ „Analele Academiei Populare Române”. 1948–1949, p. 43.

²⁶ Decizia poartă semnăturile lui Petru Groza, președinte al Consiliului de Miniștri, Traian Săvulescu, al doilea vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, coordonator al activității ministerelor Agriculturii și Silviculturii, Avram Bunaciu, ministrul Justiției, Theodor Iordăchescu, ministrul Lucrărilor Publice, Nicolae Profiri, ministrul Comunicațiilor, Vasile Vaida, ministrul Agriculturii, Gheorghe Vasilichi, ministrul Învățământului Public, Ion Vinte, ministrul Silviculturii, Bucur Șchiopu, ministrul Comerțului și Alimentației, Stanciu Stoian, ministrul Cultelor, Chivu Stoica, ministrul Industriei, Eduard Mezincescu, ministrul Artelor, Vasile Luca, ministrul de Finanțe și Vasile Mârza, ministrul Sănătății.

²⁷ Primele donații datează din 1860 și 1863. fiind făcute de Evanghelie Zappa și domnitorul Alexandru Ioan Cuza.

²⁸ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 358.

²⁹ *Ibidem*, p. 857.

³⁰ „Analele Academiei Populare Române”. 1948–1949, p. 44.

³¹ „Analele Academiei Române”, tom. LXVII, p. 198.

³² „Analele Academiei Populare Române”. 1948–1949, p. 45.

³³ Alexandru Lapedatu, *La a 75-a aniversară a Academiei Române. Constatări și reflecții*, în vol. *LXXV de la înființarea Academiei Române 1866–1941. Cuvântări rostite în ședința festivă din 29 mai 1941*, București, 1941, p. 40.

³⁴ Alexandru Zub *la Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 2012, p. 70–71.

³⁵ N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 360.